МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Гроші та кредит»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Облік і аудит

за темою № 16 - Міжнародні фінансово-кредитні установи та їх співробітництво з Україною

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО
Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО
Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.09.21№ 2

ПОГОДЖЕНО
Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21№ 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від 31.08.21№ 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Водолазська Н.В.

Рецензенти:
1. Доктор економічних наук, професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського – Дружиніна В.В.
2. Кандидат економічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС Пушкар О.І.

План лекції

1. *Сучасна система міжнародних валютно-кредитних організацій.*
2. *Міжнародний валютний фонд і його діяльність в Україні.*
3. *Світовий банк: основи організації, структура та призначення.*
4. *Регіональні міжнародні кредитно-фінансові інституції.*
5. *Європейський банк реконструкції та розвитку.*
6. *Банк міжнародних розрахунків.*

Рекомендована література:

Основна

1. Алєксєєв І.В. Гроші та кредит. Навчальний посібник. – Львів : Видавництво Львівська політехніка, 2017. – 216 с.
2. Алєксєєв, І.В. Гроші та кредит. Навчальний посібник. – К. : Знання, 2009. – 254 с.
3. Аранчій, В.І. Гроші та кредит. Навчальний посібник. – Львів : Магнолія 2006, 2018. – 362 с.
4. Бандурка, О.М. Гроші та кредит. Підручник. – Львів : Магнолія 2006, 2018. - 367 с.
5. Бандурка, О.М. Гроші та кредит. Підручник. – Львів : Магнолія 2006, 2014. – 368 с.
6. Ільчук П.Г. Гроші та кредит. Підручник. – Львів : Видавець ПП Сорока Т.Б., 2016. – 412 с.
7. Конституція України, прийнята Законом № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. / Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2952-VI від 01.02.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show
8. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14
9. Про грошову реформу в Україні : Указ Президента України // Вісник НБУ. – 1996. – № 5.
10. Про заставу : Закон України № 2654-XII від 2.10.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2654-12
11. Про затвердження Положення про валютний нагляд : Постанова Правління НБУ від 03.01.2019 № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-19#n163
12. Про затвердження Положення про ліцензування банків: : Постанова Правління НБУ від 22.12.2018 № 149 [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149500-18
13. Про Національний банк України : Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14
14. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Інструкція №

368 від 26.09.2001 р. (зі змін. і доп.) : Постанова Національного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01
15. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17
16. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України № 2664-III від 12.07.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14
17. Реверчук С.К. Гроші та кредит. Підручник. – К. : Знання, 2011. – 382 с.
18. Савлук М.І. Гроші та кредит. Підручник. – К. : КНЕУ, 2011. — 589 с.
19. Ставерська Т.О. Гроші та кредит. Навчально-методичний посібник. – Харків : Видавець Іванченко І.С., 2015. – 88 с.
20. Шевчук І.Л. Гроші та кредит. Навчальний посібник. – Х. : Видавець І.С. Іванченко, 2018. – 271 с.

Додаткова

21. Гриньова, В.М. Гроші і кредит. Навчальний посібник. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 208 с.
22. Демківський, А.В. Гроші та кредит. Навчальний посібник. – К. : Дакор, 2007. – 528 с.
23. Євтушенко О.А. Гроші та кредит : практикум. Навчальний посібник. – Д. : ДУЕП, 2009. – 172 с.
24. Івасів Б.С. Гроші та кредит. Підручник. – Тернопіль : Карт-бланш, 2000. – 512 с.
25. Історія гривні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua
26. Коваленко В.В. Банківська система України. Монографія. – Суми : УАБС НБУ, 2010. – 187 с.
27. Коваленко Д.І. Гроші та кредит : теорія і практива. Навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 352 с.
28. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші та кредит : теорія та практика. Навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2013 – 578 с.
29. Корнєєв В.В. Модифікація форм фінансового посередництва в Україні / В.В. Корнєєв // Фінанси України. – 2013. – № 1. – С. 77-85.
30. Костюка О., Лін М., Омета Г. Євразійські перспективи розвитку банківських систем. Монографія. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 157 с.
31. Коцовська Р.Р. Банківські операції. Навчальний посібник. – К. : Знання, 2010. – 390 с.
32. Крупка М.І. Гроші та кредит. Навчальний посібник. – Л., 2010. – 406 с.
33. Лагутін В.Д. Кредитування : теорія і практика. Навчальний посібник. – К. : Знання, КОО, 2010. – 215 с.
34. Манжос С. Б. Гроші та кредит. : Навчально-методичний посібник для проведення практичних занять та організації самостійної роботи для

студентів денної форми навчання спеціальності «Економіка підприємства», «Міжнародна економіка». – Полтава, 2010. – 100 с.
35. Михайловська І.М. Гроші та кредит : практикум. Навчальний посібник. – Львів : Новий Світ-2000, 2008. – 310 с.
36. Михайловська І.М. Гроші та кредит. Навчальний посібник. – Львів : Новий світ 2000, 2011. – 432 с.
37. Пахомов, В.І. Гроші та кредит. Навчально-методичний посібник. – К. : МАУП, 2004.- 56 с.
38. Реверчук С.К. Гроші та кредит. Підручник. – К. : Знання, 2011. – 382 с.
39. Черкашина К.Ф. Гроші і кредит : в схемах та таблицях. Навчальний посібник – Київ. : ЦП «КОМПРИНТ», 2013. – 214 с.
40. Щетинін А.І. Гроші та кредит. Підручник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 430 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

41. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua
42. Офіційний сайт вільної енциклопедії Вікіпедії: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/
43. Офіційний сайт Національного банку України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/
44. Офіційний сайт навчальні матеріали онлайн: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/
45. Офіційний сайт Асоціації українських банків: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aub.org.ua

Текст лекції

1. Сучасна система міжнародних валютно-кредитних організацій

Міжнародні фінансові інститути є елементами системи валютно-кредитних відносин.

Міжнародні валютні відносини як економічне явище стали утворюватись ще в античну й феодальну давнину, спочатку у формі обміну іноземних монет, дисконту внесків, а потім у формі розрахунків між банками різних країн.

Проте цілісна система валютно-кредитних відносин сформувалася лише у другій половині XIX ст., коли розвиток міжнародного поділу праці стимулював процес утворення міжнародних банків та формування міжнародної економіки. Розвиток міжнародної економіки, диверсифікація міжнародних економічних відносин призвели й до ускладнення валютно-кредитних відносин. Результатом цих процесів стала поява:

– міжнародного валютно-кредитного ринку, а загалом і світового господарства;
– міжнародних фінансових центрів.

В нових умовах господарювання відбувається збільшення кількості клієнтів найбільших банків (приватних фірм, інших іноземних банків, урядів іноземних держав тощо), а також обсягів валютних угод, що призвело до зростання міжнародної ролі банків. Але цей процес гальмувався:

− невпорядкованістю міжнародних валютно-кредитних відносин; − практично некерованістю валютних ринків;

− неоднозначністю й суперечливістю валютної політики різних країн.

Виникає нагальна потреба у заходах міжнародного характеру, що перетворили б досить-таки стихійні валютно-кредитні відносини в упорядковану систему. Необхідно було утворити наднаціональні органи, які б встановлювали «правила гри» на міжнародному валютному ринку. ***Такими тимчасовими органами стали міжнародні конференції,*** які юридично оформили статус світової валютної системи на основних етапах її розвитку.

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ (ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ) КОНФЕРЕНЦІЇ – це специфічне явище в інституціональній системі міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин. За своєю суттю вони близькі (але не тотожні) міжнародним організаціям.

Спільним у конференцій і міжнародних організацій є їх призначення – вони є регуляторами світового валютно-кредитного ринку.

Проте ***функції конференції є більш широкими, ніж функції організації;*** часто організація утворюється внаслідок рішень конференції (наприклад, Міжнародний валютний фонд був заснований за постановою Бреттон-Вудської конференції).

Інша відмінність – в термінах функціонування. Конференція – короткостроковий орган; міжнародні ж організації створені для довгострокового функціонування.

Таким чином, ***МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ***, не є інститутом у повному розумінні цього слова. Але вона відіграє важливу організаційну роль у формуванні інституціональної системи.

Міжнародними конференціями світового значення були:

− Паризька конференція (1867 р.);

− Генуезька міжнародна конференція (1922 р.);

− Бреттон-Вудська валютно-фінансова конференція (1944 р.);

− Ямайська Угода країн-членів МВФ (1976 р.).

Поява сучасних міжнародних організацій у валютно-кредитній сфері в першій половині ХХ ст. пов’язана з утворенням:

– Банку міжнародних розрахунків (БМР) у 1930р.;

– Міжнародного валютного фонду (МВФ) у 1945 р.;

– Міжнародного банку реконструкції й розвитку (МБРР) у 1945 р.

Найефективніше діють **валютно-кредитні інститути, що з’ явились внаслідок західноєвропейської економічної інтеграції**. Вони стали інструментом валютної політики спочатку Європейських співтовариств, а потім і Європейського Союзу.

Основними елементами валютної інтеграції в Західній Європі є:

1) узгоджений режим валют;
2) утворення колективної валюти;
3) спільні фонди взаємного кредитування тощо.

Регулюючу роль в інтеграційному процесі відіграють державні валютно-кредитні й фінансові інститути. Найважливіші з них:

– Європейський інвестиційний банк (ЄІБ, утворений в 1958 р.);
– Європейський фонд розвитку (ЄФР, 1958 р.);
– Європейський фонд валютного співробітництва (ЄФВС, 1973 р.), який потім був трансформований в Європейський валютний інститут (ЄВІ, 1994);
– Європейський валютний фонд (1979 р.).

До 1979 р. в основному була сформована Європейська валютна система (ЄВС), яка призначена надати імпульс економічній інтеграції. ЄВС являє собою сукупність економічних відносин, пов'язаних з функціонуванням валюти в країнах «Спільного ринку» (згодом ЄС).

У 1994 р. утворено Європейський валютний інститут, який розпочав підготовку організації Європейської системи центральних банків і утворення Європейського центрального банку.

У 1999 р. здійснюється трансформація Європейського валютного інституту в Європейський центральний банк (ЄЦБ), який розташований у Франкфурті-на-Майні. Як підсумок валютної інтеграції в рамках ЄС відтоді діє Європейський валютний союз (ЄВС).

Соціально-економічні й політичні зрушення в світі утворили нову ситуацію у відносинах між Західною і Східною Європою, коли вже ясно визначилася тенденція до зближення всіх європейських країн, в тому числі до економічного. Необхідними стали інститути, що були б інструментами всіх європейських країн. Одним з них став Європейський банк реконструкції й розвитку (ЄБРР), утворений в 1990 р. практично усіма європейськими країнами, а також США, Канадою, Японією й деякими іншими неєвропейськими державами.

Інтеграційні процеси на рівні регіонів сприяли утворенню регіональних міждержавних економічних угрупувань і в інших частинах світу. Становлення валютної інтеграції в цих регіонах вимагало створення відповідних **валютно- кредитних інститутів у вигляді регіональних банків і валютних фондів.**

Найбільшими з них є:

– Міжамериканський банк розвитку (МаБР, 1959р.);
– Африканський банк розвитку (АфБР, 1964 р.);
– Азіатський банк розвитку (АзБР, 1965 р.);
– Ісламський банк розвитку (ІБР, 1976 р.);
– Арабський валютний фонд (АВФ, 1977).

Банки розвитку призначені для створення сприятливих умов економічного зростання країн, що розвиваються. Крім того, вони повинні сприяти здійсненню політики регіоналізму, зміцненню регіональної

політичної солідарності, а також етнічної та конфесійної солідарності (у цьому відношенні взірцеві Ісламський банк розвитку та Арабський валютний фонд).

Своєрідними інститутами в структурі міжнародних валютно-кредитних відносин є клуби кредиторів і консультативні групи країн. Найвідоміші й найвпливовіші в міжнародних відносинах – ***Паризький*** та ***Лондонський клуби кредиторів.***

Паризький клуб утворено у 1956 р. як неформальну організацію урядів країн-кредиторів для розв'язання проблеми заборгованості Аргентини перед приватними банками-кредиторами. Клуб не має чіткої організаційної структури та членства і формально відкритий для всіх країн, які є кредиторами і здійснюють роботу відповідно до принципів цієї організації.

Лондонський клуб – неформальне об'єднання у вигляді форуму, до якого входить майже 1 000 найбільших банків-кредиторів. Діє подібно до Паризького клубу, тобто, клуб не має чітко визначеної структури, у нього немає статуту, він збирається у складі тих банків, які мають найбільші вимоги до країни-боржника, справу якої вони розглядають.

Таким чином, Паризький і Лондонський клуби, формально незалежні організації, тісно координують свою роботу з МВФ. У сфері їх діяльності з 90-х років опинилися країни з перехідною економікою; від рішення клубів багато в чому залежить доля величезної заборгованості та майбутнього кредитування цих країн, в тому числі й України.

2. Міжнародний валютний фонд і його діяльність в Україні

Міжнародні та регіональні валютно-кредитні установи з'явилися у XX ст. Вони створені та діють на основі міждержавних угод та покликані регулювати міжнародні економічні відносини. Їх мета – сприяти розвитку зовнішньої торгівлі й міжнародного та регіонального валютно-фінансового співробітництва, підтримувати рівновагу платіжних балансів країн, що входять до них, регулювати курси їхніх валют, надавати кредити цим країнам і гарантувати приватні позики за кордоном.

Міжнародний валютний фонд було створено з метою регулювання валютних відносин між країнами-членами. МВФ повинен відігравати подвійну роль: з одного боку, стежити за виконанням своїми членами визначених правил поведінки в галузі валютно-фінансових відносин, а з іншого – надавати ресурси для фінансування дефіцитів платіжних балансів тим країнам, які цього потребують.

МВФ – міжнародна наднаціональна валютно-кредитна організація, що має статус спеціалізованої представницької установи ООН. МВФ сприяє міжнародному валютному співробітництву та стабілізації валют, підвищенню ступеня їх конвертованості, підтримує рівновагу платіжних балансів країн- членів Фонду, надає короткострокові кредити країнам-членам Фонду для покриття тимчасового дефіциту їхніх платіжних балансів, на ліквідацію валютних обмежень, організовує консультативну допомогу з

фінансових і валютних питань.

При наданні кредитів МВФ ставить перед країнами-боржниками деякі політичні та економічні умови, які втілюються у програмах перебудови економіки. Цей порядок називається принципом обумовленості. Як правило, вказані програми охоплюють заходи, що належать до сфери бюджетно-податкової, кредитно-грошової політики, цінового механізму, зовнішньої торгівлі, міжнародних кредитних та валютно-розрахункових відносин. Вони пов'язані зі зменшенням державних витрат, підвищенням податків і ставки позичкового процента, зміною валютного курсу та ін.

Кожна країна-учасниця, вступаючи у Фонд, робить відповідний внесок, який визначається встановленою квотою. Розмір такої квоти, що переглядається з періодичністю у п'ять років, розраховується на основі оцінки економічного потенціалу окремих країн у світовому господарстві. Відносно до розміру квот визначається «вага» голосу кожної країни в керівництві Фондом та обсяг її можливих запозичень.

Ставши членом МВФ, Україна водночас увійшла до структури Світового банку.

3. Світовий банк: основи організації, структура та призначення

Світовий банк являє собою групу споріднених організацій, тому досить часто говорять про групу Світового банку. До неї входять: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (саме його інколи називають скорочено Світовим банком), Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Багатостороння агенція гарантування інвестицій, а також Міжнародний центр урегулювання інвестиційних конфліктів.

Офіційні цілі членів Групи Світового банку – зменшення бідності і підвищення життєвих стандартів країн-членів шляхом сприяння економічному розвитку останніх і залучення ресурсів з розвинутих країн до країн, що розвиваються. Зазначимо, що основна різниця між Світовим банком і МВФ полягає в тому, що МВФ більше концентрує свою увагу на питаннях короткострокової фінансової стабільності в країнах, тоді як Світовий банк зосереджується переважно на середньо- та довгострокових (за терміном реалізації) проектах структурних та галузевих перетворень в економіках країн. Ось чому, коли йдеться про фінансову стабілізацію в Україні, то це питання насамперед стосується діяльності МВФ. Коли ж мова йде про структурні і галузеві реформи, то тут на перший план серед міжнародних фінансових організацій постає Світовий банк, який концентрує свою увагу на перетвореннях на мікрорівні, на питаннях приватизації, дерегуляції галузевих перетворень, сприяє реформуванню енергетичної галузі, сільського господарства, соціального сектора тощо.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) на початку своєї діяльності був призначений стимулювати приватні інвестиції у західноєвропейських країнах після Другої світової війни.

МБРР надає довгострокові позички країнам-членам та гарантує кредити,

які надані цим країнам приватними банками та іншими кредиторами на двосторонній основі. Право брати участь у діяльності банку мають тільки члени МВФ. Право голосу в органах МБРР визначається розміром внеску до його капіталу. Статутний капітал МБРР формується шляхом підписки держав-членів на його акції. Квоти держав у капіталі банку встановлюються на основі квот у МВФ.

Діяльність банку зосереджена на двох сферах – макроекономічна стабілізація та інституційні зміни. Активніше МБРР діє в інституційній сфері: надає допомогу в здійсненні приватизації, зміні форм власності, упровадженні антимонопольних заходів та ін. Позики надаються на 15-20 років, включаючи п'ятирічний термін відстрочення платежів.

МБРР отримує більшість своїх ресурсів завдяки операціям на світових фінансових ринках. Банк продає бони та інші гарантії заборгованості пенсійним фондам, страховим компаніям, корпораціям, іншим банкам, а також фізичним особам.

Певна частина кредитів банку надається на розвиток малорентабельних галузей з високим строком окупності витрат, куди приватний капітал не вкладається: інфраструктура, сільське господарство. Але без розвитку цих галузей неможливе економічне будівництво у країнах, що розвиваються. МБРР бере високу плату за кредити – на рівні ринкових умов.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку є основною позиковою організацією. Це найбільша установа, що надає позики на розвиток країнам з середнім рівнем доходів, а також відіграє роль головного каталізатора щодо фінансування з інших джерел. Позики Світового банку є досить привабливим джерелом зовнішнього фінансування як дефіциту державного бюджету, так і реформування економіки України. Фінансові умови, на яких Світовий банк надає позики Україні, є вигіднішими, ніж більшість інших зовнішніх джерел запозичення, доступних для України в даний час.

Проекти МБРР в Україні можна поділити на системні та інвестиційні.

Системні проекти призначені для реформування цілих секторів економіки, і гроші за ними траншами направляються безпосередньо в Держбюджет України. А потім вже Мінфін зі свого бюджету повинен передбачити фінансування зазначеної в проекті програми – що і є основною метою кредитів МБРР. За інвестиційними проектами схема надання коштів МБРР дещо інша. Ще в процесі підготовки проекту визначаються пакети закупівель, які необхідні для його впровадження, та джерела фінансування. Потім створена українською стороною робоча група управління проектом (інколи за участю консультантів МБРР) готує тендерну документацію, оскільки всі закупівлі робляться за принципом проведення відкритих міжнародних конкурсних торгів.

Кредити Світового банку є достатньо привабливим джерелом зовнішнього фінансування. За класифікацією Світового банку Україна належить до третьої категорії країн (середній рівень доходів). Для таких країн строк погашення кредитів становить 17 років з пільговим періодом 5

років, протягом яких сплачуються лише відсотки. Ставка відсотка може бути фіксованою або плаваючою з прив'язкою до ставки ЛІБОР. Проценти за позиками Світового банку, які до цього часу залучені Україною, сплачуються за плаваючою ставкою. З урахуванням загальної маржі Світового банку ставка процентів для України становить близько 6,5% річних. На 1 січня 2000 р. державний борг України перед Світовим банком дорівнював 2,0 млрд дол. США, або 16,0% усього зовнішнього державного боргу України.

Міжнародна асоціація розвитку (МАР) була створена як філія МБРР у 1960 р. з метою зберегти вплив розвинутих західних держав на країни, що розвиваються. МАР надає безпроцентні кредити на строк до 50 років (з 1986 р.

– строк надання кредитів скорочено до 40 років для найменш розвинутих країн та до 35 років – для інших країн «третього світу»). Погашення кредитів починається з 11-го року після початку їх використання. МАР надає кредити урядам та приватним організаціям найбідніших країн, що розвиваються. Право на отримання таких кредитів мають країни з річним доходом на душу населення, що не перевищує 835 дол. США.

Міжнародна фінансова корпорація (МФК) була організована у 1959 р. за ініціативою США з метою заохочування розвитку приватних підприємств у країнах, що розвиваються. МФК надає кредити високорентабельним приватним підприємствам без гарантії уряду на строк від п'яти до 15 років за умови, що частину акцій компанії-позичальники продають МФК. Рівень процентів відповідає процентам, що існують на міжнародних фінансових ринках.

Статутний капітал МФК створено з внесків країн-членів, їх розмір пропорційний частці їх внесків до МБРР. У МФК беруть участь тільки члени МБРР.

Багатостороння агенція гарантування інвестицій (БАГІ) здійснює страхування капіталовкладень від політичного ризику на випадок експропріації, війни, зриву контрактів.

Міжнародний центр урегулювання інвестиційних конфліктів (МЦУІК) засновано в 1966 р. для сприяння припливу міжнародних інвестицій шляхом створення умов для припинення й урегулювання спорів між урядами та іноземними інвесторами. За станом на червень 1997 р. членами МЦУІК були 128 країн.

4. Регіональні міжнародні кредитно-фінансові інституції

Регіональні міжнародні кредитно-фінансові інституції мають схожі цілі – це розвиток економіки, економічного співробітництва та інтеграції у регіоні. У них однотипний порядок формування пасивів, однакова форма правління, ідентичні об'єкти кредитування – переважно інфраструктура, сільське господарство, добувна промисловість. Усі вони видають кредити лише країнам- членам.

Міжамериканський банк розвитку (МаБР) був заснований у 1960 р. як

інвестиційна інституція для фінансування країн Латинської Америки. Членами його є 27 країн американського регіону та 17 нерегіональних країн-членів. Більшість голосів у МаБР належить США та іншим західним країнам. Штаб- квартира банку міститься у Вашингтоні. Найвищим органом є рада керуючих, в яку кожна країна направляє свого представника.

Африканський банк розвитку (АфБР) почав операції 1 липня 1966 р., хоча Угоду про його заснування було підписано міністрами фінансів 23 незалежних африканських країн-співзасновників ще у 1963 р. До 1983 р. банк існував виключно як панафриканська організація. Це відрізняло його від аналогічних інституцій інших регіонів, що розвиваються. У 1978 р. на сесії ради керуючих АфБР було прийнято рішення про залучення до банку неафриканських країн з метою збільшення статутного капіталу, але за умови, що їм належатиме не більше як 1/3 загальної суми статутного капіталу, керівництво залишатиметься в руках регіональних членів, а кредити надаватимуться тільки країнам африканського континенту. Ці умови ставилися з метою збереження африканського характеру банку.

Членами АфБР є 50 незалежних африканських держав і 25 нерегіональних членів. Ресурси АфБР складаються із внесків країн-членів та позичених коштів.

Азіатський банк розвитку (АзБР) розпочав свої операції з 1968 р. після ратифікації Угоди про створення АзБР 15 країнами-співзасновницями. Його членами є країни азіатсько-тихоокеанського регіону, а також США, Канада та 13 західноєвропейських країн. У 1986 р. до членів АзБР вступила КНР. Згідно зі статутом регіональним членам має належати провідне місце у капіталі та у керівництві цією інституцією. Можливість пайовиків впливати на діяльність банку визначається їх участю у статутному капіталі. Згідно зі статутом питома вага будь-якої країни-члена у капіталі банку не повинна перевищувати 0,5% її ВНП.

Існують також інші регіональні й субрегіональні банки та фонди розвитку. Найвідоміші з них:

1. Центрально-американський банк економічної інтеграції, Гондурас.
2. Карибський Банк Розвитку, Барбадос.
3. Андська Корпорація розвитку, Венесуела.
4. Ісламський Банк Розвитку, Саудівська Аравія
5. Фонд ОПЕК з Міжнародного співробітництва, Австрія.
6. Арабський Банк Економічного Розвитку Африки, Судан.
7. Арабський Фонд Економічного та соціального розвитку, Кувейт та ін.

У межах Європейського економічного співробітництва діють кілька регіональних міжнародних валютно-кредитних установ – Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський фонд валютного співробітництва (ЄФВС) та ін.

***Європейський інвестиційний банк (ЄІБ*)** було засновано у 1958 р. країнами-членами ЄС. Цілями створення Банку проголошувалося

довгострокове (20-25 років) фінансування слабо розвинутих регіонів, здійснення спільних проектів країн-учасниць та ін. Банк очолює рада керуючих, до складу якої входять міністри фінансів країн-учасниць та Директорат. Німеччина, Франція, Англія та Італія мають найбільшу питому вагу у статут- ному капіталі банку, який становить приблизно 15 млрд євро.

Для сприяння країнам Центральної та Східної Європи у становленні ринкової економіки європейськими країнами було створено у 1991 р. ***Європейський банк реконструкції та розвитку***.

5. Європейський банк реконструкції та розвитку

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є регіональним міжнародним банком, що розпочав свою діяльність у 1991 р. Банк було створено зі спеціальною метою – сприяти переходу до відкритої економіки, орієнтованої на ринок, та розвитку приватної підприємницької діяльності у країнах Центральної і Східної Європи та країнах – колишніх республіках СРСР. Відповідно до Угоди про створення ЄБРР він діє тільки в тих країнах, які дотримуються принципів багатопартійної демократії, плюралізму і ринкової економіки і запроваджують їх у життя. Дотримання цих принципів ретельно контролюється Банком.

Банк розташований у Лондоні, має статус міжнародної фінансової установи, до складу якої входять 60 членів: 58 держав, включаючи всі європейські країни, країни інших регіонів світу (США, Мексика, Австралія, Єгипет, Японія та ін.), Європейський союз (ЄС) і Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Статутний капітал банку становить 20 млрд євро. Кожна країна- член представлена у Раді керуючих та Раді директорів Банку. В Україні ЄБРР має дипломатичний статус і статус привілейованого кредитора. Тобто кредити ЄБРР виключаються із суми державного боргу при його реструктуризації.

Свою діяльність Банк будує за стратегією керованого зростання, на основі жорсткого дотримання здорових банківських принципів.

Функціями ЄБРР, що визначають пріоритети його діяльності, є:

- сприяння переходу до ринкової економіки та оцінка впливу своїх проектів на процес переходу країн на ринкові умови господарювання;
- підтримка приватної підприємницької ініціативи;
- заохочення спільного фінансування проектів та залучення прямих іноземних інвестицій у приватний та державний сектори;
- мобілізація внутрішнього та зовнішнього капіталу;
- допомога в діяльності інших інституцій.

ЄБРР співпрацює з багатьма міжнародними інституціями, і насамперед із Групою Світового банку (СБ).

Залежно від порядку фінансування ЄБРР використовує різноманітні фінансові інструменти. *До інструментів прямого фінансування ЄБРР належать:*

1. Кредити. Надаються на конкретні потреби з урахуванням кредито- і платоспроможності позичальника. Кредитний ризик або повністю бере на себе Банк, або частково синдиціюється. Кредит може бути забезпечений майном позичальника або пов'язаний з акціонерним капіталом. Мінімальна сума прямих кредитів, що надаються ЄБРР, становить 5 млн євро, хоча за певних умов сума може бути скоригована – зменшена або збільшена. Середня сума таких кредитів дорівнює близько 22 млн євро, строк кредитів – у середньому 5-10 років.

2. Інвестиції в акціонерний капітал. Банк купує субконтрольні пакети акцій, а також гарантує розміщення випуску акцій. При прямому вкладанні в акціонерний капітал Банк дуже часто назначає свого представника у спостережний комітет для забезпечення прозорості внутрішнього управління, підзвітності керівництва і розробляє чітку стратегію реалізації свого пакета акцій.

3. Гарантії ЄБРР допомагають позичальникам в отриманні доступу до фінансування і розподілу ризиків відповідно до побажань ЄБРР і його партнерів з фінансування. Гарантії на експортні кредити і роздрібні банківські послуги він не надає.

Опосередковане фінансування застосовується для надання незначних за обсягом кредитів. Інструментами його є:

1. *Кредитні лінії ЄБРР* середньо- і довгострокового характеру фінансовим посередникам, якими є місцеві банки, для задоволення внутрішнього попиту на кредити на умовах ЄБРР.

2. *Інвестиції в приватні акціонерні капітали* здійснюються банком шляхом підписки на звичайні і привілейовані акції, або в інших формах. Об'єктом вкладень є, як правило, капітали інвестиційних фондів, які надалі самі вкладають ці кошти у приватні середні компанії, або в капітали банків з метою підтримки і розвитку фінансового сектора.

3. *Програми розвитку банків.* ЄБРР намагається допомогти місцевим банкам набути надійної репутації, яка б допомогла їм працювати на міжнародних фінансових ринках, мати доступ до інвестиційних ресурсів. ЄБРР може виступати у ролі гаранта. Здійснює програму різноманітної технічної допомоги банкам.

4. *Співфінансування.* Частка інвестицій ЄБРР у проектах приватного сектора, як правило, обмежується 35%. Саме тому Банк виступає у ролі каталізатора залучення інших інвесторів.

Основними партнерами ЄБРР у співфінансуванні виступають:

- *комерційні банки* – шляхом участі у кредитах ЄБРР, перевідступлення прав, боргових зобов'язань, паралельних кредитів і кредитних ліній;
- *офіційні партнерські установи* – державні організації і фінансові установи, спеціально створювані на основі міжурядових угод;
- *експортно-кредитні агенції* – на основі прямого фінансування експортно-кредитних та інвестиційно-страхових гарантій;

- *міжнародні фінансові установи* – кредитування економічної і соціальної інфраструктур у приватному секторі й кредити під державну гарантію на здійснення великих проектів.

Україна вступила до ЄБРР 13 серпня 1992 р. Мале та середнє підприємництво в нашій країні поки що розвинуте недостатньо, і міжнародне співробітництво з Банком максимально спрямоване на сприяння розвитку цього перспективного сектора економіки. Після вступу України до ЄБРР їй було відкрито кредитну лінію ЄС на суму 130 млн екю, яку практично відразу було використано. *Пріоритетами діяльності ЄБРР в Україні на сьогодні є:*

- підтримка та розвиток приватного сектора;
- зміцнення позицій фінансового сектора;
- сприяння та допомога в реструктуризації та модернізації сектора енергетики;
- розвиток малих та середніх підприємств (МСП);
- сприяння реконструкції та реформам ключових секторів інфраструктури, а саме: секторів транспорту, телекомунікацій та комунальних послуг;
- підтримка підвищення ядерної безпеки.

6. Банк міжнародних розрахунків

Найстарішою кредитною інституцією регіонального типу є ***Банк міжнародних розрахунків (БМР)***. Банк було засновано у ході реалізації плану Юнга після Першої світової війни 20 січня 1930 р. відповідно до міжурядових угод. Основна мета його створення полягала у врегулюванні проблем платежів Німеччини.

Засновниками БМР стали група із шести центральних банків (Бельгії, Великобританії, Німеччини, Італії, Франції та Японії) і група банків США на чолі з Банкірським домом Моргана. За згодою сторін Банк був розташований у Швейцарії, яка надала йому Установчу хартію, але його діяльність регулюється міжнародним правом. Нова міжнародна організація повинна була сприяти спів- робітництву центральних банків країн-учасниць і надавати додаткові можливості щодо здійснення міжнародних фінансових операцій. БМР розпочав свою діяльність 17 травня 1930 р. у Базелі. До 1932 р. його учасниками стали ще 19 країн Європи.

Банк міжнародних розрахунків незмінно залишається центральною банківською установою на світовій арені. Він належить центральним банкам країн-членів, контролюється ними, надає чимало суто спеціалізованих послуг центральним банкам як членам БМР, так і іншим центральним банкам.

Одна з основних цілей міжнародної діяльності Банку полягає в зміцненні міжнародної фінансової стабільності. Це визначає місце і роль банку в системі міжнародних відносин: БМР є місцем зустрічі представників центральних банків; *є банком центральних банків* – зберігає їх депозити, які становлять значну частку світових валютних резервів, здійснює розрахунки

між ними на кліринговій основі; є агентом або довіреною особою з різноманітних міжнародних фінансових домовленостей.

Членами БМР нині є 41 центральний банк країн Європи, Азії, Африки та США, ряд країн очікують рішення щодо включення їх до БМР.

За правовим статусом БМР є компанією з обмеженою відповідальністю, що має випущений акціонерний капітал. На капітал Банку кожна країна-учасниця в межах свого внеску може здійснити або пряму підписку на акції або продаж їх на відкритому валютному ринку. Усі акції мають рівні права на отримання щорічних дивідендів.

БМР використовує золотий франк виключно як розрахункову одиницю при складанні балансових звітів. Виражені у доларах активи і пасиви конвертуються у золоті франки за фіксованим курсом 208 дол. США за унцію чистого золота (1 золотий франк = 1,94 дол. США), а інші валюти переводяться у золоті франки на основі їх ринкових курсів відносно долара.

Адміністративна структура БМР має три органи: загальні збори акціонерів, рада директорів і правління. До складу Ради директорів входять шість керуючих центральних банків. Сьогодні членами ради директорів є керуючі центральних банків Бельгії, Німеччини, Італії, Великобританії, Франції і голова Ради керуючих ФРС США. Положення Статуту передбачає вибір у Раду ще не більше дев'яти керуючих інших центральних банків-членів. Зараз вибраними членами є Канада, Нідерланди, Швейцарія, Швеція та Японія. Із числа членів Ради директорів обирається голова і призначається президент банку. *БМР виконує цілий ряд функцій. Зокрема він:*

- здійснює широке коло банківських операцій з метою сприяння центральним банкам в управлінні їх валютними резервами, тобто БМР є банком центральних банків;
- слугує форумом (організатором) міжнародного грошово-кредитного і валютного співробітництва, у рамках якого періодично зустрічаються керівники центральних банків;
- виступає інформаційно-дослідним центром з питань грошово-кредитних та валютно-фінансових відносин;
- виконує функції агента та довіреної особи з виконання міжнародних фінансових угод, у тому числі до 1994 р. у рамках ЄС.

Як банк центральних банків БМР виконує важливу функцію координатора діяльності цих банків. Водночас не тільки центральні банки-акціонери, а й інші центральні банки (близько 120), а також різноманітні міжнародні фінансові установи використовують БМР як банк. Крім здійснення взаємних міжнародних розрахунків, він надає усілякі фінансові послуги щодо управління зовнішніми резервами центральних банків.

Крім того, БМР приймає від центральних банків короткострокові вклади (до трьох місяців) в іноземній валюті або золоті. Із цими коштами БМР виконує такі операції:

- операції з валютою і цінними паперами (в основному короткострокові державні цінні папери);

- депозитно-позичкові операції (надає центральним банкам забезпечені золотом або депозитами кредити, іноді надає незабезпечені (резервні) кредити на надто короткі строки);
- приймання урядових вкладів за особливими угодами (БМР не дозволено надавати кредити урядам або відкривати їм поточні рахунки);
- інвестиційні послуги управління портфелем цінних паперів;
- операції з купівлі-продажу і зберігання золота;
- інші послуги на світових ринках як агента або кореспондента центральних банків (проміжне фінансування).

Україна не є учасником БМР. Але Національний банк України розглядає можливості щодо організації співробітництва з БМР. Адже Банк міжнародних розрахунків є великою світовою організацією, яка сприяє міжнародному валютно-кредитному співробітництву, є банком центральних банків.